

*Юры Гардзееў (Кракаў)
Андрэй Шаршаневіч (Гародня)*

Уладзімірская царква ў Гародні

Развіццё культурных працэсаў на беларускіх землях у другой палове 19 ст. працякала ў складаных палітычна-ідэалагічных і адначасова цікавых мастацкіх умовах. Значную ролю ў гэтым адыграў гаспадарчы фактар. Хуткі рост рыначных адносінаў у Расійскай імперыі вёў да пашырэння ў Беларусі ўплыву расійскага капіталу. Разам з тым адбываўся працэс яе “культурнага заваявання”¹, г.зн. пашырэння культурнага расійскага ўплыву. Асноўным яго напрамкам была асвета. Асабліва моцна ўрадавы ідэалагічны ўціск пачаў адчувацца ў 80-я гады 19 ст. Праявы афіцыйнага курсу ўладаў знаходзілі адлюстраванне ў розных галінах культуры, у тым ліку і ў архітэктуры.

Развіццё архітэктуры на беларускіх землях у гэты час праходзіла ва ўмовах фармавання двух супрацьлеглых напрамкаў – **рэтраспектывізму**, пры падтрымцы афіцыйных колаў, а таксама **мадэрну**, які цалкам арыентаваўся на заходнеўрапейскія культурныя традыцыі. Рэтраспектывізм, як афіцыйны накірунак, чэраў свае ўзоры са старажытнарускай і візантыйскай культурнай спадчыны. Распаўсюджанне атрымалі матывы расійскай архітэктуры 17 ст. – стылізаваныя закамары, шатровыя дахі і г.д. Адсюль гэты стыль яшчэ называецца псеўдарускім. Цэрквы, пабудаваныя ў гэтым стылі, часта называюць “мураўёўкамі”².

У другой палове 19 - пачатку 20 ст. у Гародні будоўля шэраг праваслаўных храмаў, архітэктура якіх была прамым адлюстраваннем ідэалагічнага курсу ўладаў. Узводзяцца гэтыя храмы каля галоўных гарадскіх магістраляў: Пакроўскі сабор на сучаснай вуліцы Ажэшкі (раней Верцялішская, Роскаш, Садовая, Мураўёўская), Аляксандра-Неўская царква на сучаснай плошчы Тызенгаўза (раней Дварцовая, Гараднічанская, Тэатральная, Свабоды, Леніна).

У 80-я гады 19 ст. упершыню разглядаецца пытанне пра ўзвядзенне праваслаўнай царквы ў левабярэжнай частцы Гародні, на т. зв. Занёманскім фарштаце. З “глумачэння да плана” Гародні 1882 г. вынікала, што да ліку пабудоў, якія меркавалася ўзвесці на фарштаце, належала “мураваная царква”. Для яе было вызначана месца, аднак назва царквы не згадвалася³. Намеры пабудаваць новую

¹ Цвікевіч А. “Западно-руссизм”: нарысы з гісторыі грамадзкай мыслі на Беларусі ў XIX і пачатку XX в. Мінск, 1993. С. 240.

² Спадчына. 1991. № 6. С. 24-25.

³ Расійскі Дзяржаўны Ваенна-Гістарычны Архіў у Маскве (РГВИА). Ф. 1959, воп. 2, адз. 39, арк. 14.

царкву былі рэалізаваны толькі ў сярэдзіне 90-х гадоў 19 ст. Град хутка рос у паўднёвым накірунку, пашыралася сетка вуліц, значна павялічылася колькасць жыхароў. Плывучы мост, які звязваў дзве часткі горада, дзейнічаў толькі ў летні час. Лодкі і паромы таксама не маглі дапамагчы рашэнню праблемы камунікацыі. Праваслаўнае насельніцтва Занёманскага фарштата і шэрагу вёсак па прычыне адсутнасці пастаяннага гарадскога маста не было ў стане задаволіць свае духоўныя патрэбы⁴.

У канцы 1893 г. справа рушыла з месца. На ўзвядзенне царквы была вызначана сума ў 5 тыс. рублёў з зямскага збору, а ў красавіку 1894 г. гарадзенская гарадская Дума адвела зямельны ўчастак пад яе будову. Відаць у гэтым жа годзе Іван Капітонавіч Плотнікаў, малодшы архітэктар Будаўнічага аддзялення Гарадзенскага губернскага праўлення⁵, склаў план і каштарыс пабудовы царквы на агульную суму каля 12 тыс. рублёў⁶.

Іван Плотнікаў нарадзіўся 8 лістапада 1862 г. у Саратаўскай губерні ў мяшчанскай сям'і. Пасля вучобы ў Імператарскай Акадэміі Мастацтваў атрымаў званне класнага мастака архітэктуры другой ступені. Загадам Міністэрства ўнутраных спраў ад 2 красавіка 1891 г. ён быў прызначаны на пасаду выконваючага абавязкі малодшага архітэктара Гарадзенскага губернскага праўлення. З 1893 г. Плотнікаў знаходзіўся на пасадзе малодшага архітэктара, а з чэрвеня 1900 г. – губернскага архітэктара. У 1904 г. ён быў прызначаны гарадзенскім губернскім інжынерам⁷.

Храм быў узведзены на ахвяравання і сродкі маскоўскага купца П. Бірукова, зямскага губернскага збору і Св. Сінода. Ахвяраванні збіраў святар Аляксандр Някрасаў і іншыя. 4 чэрвеня 1895 г. адбылася закладка будынка новага храма ў прысутнасці гарадзенскага губернатара Д.Н.Баціюшкава⁸. Да верасня гэтага года былі ўзведзены сцены царквы, пабудавана званіца. Будынак храма пакрылі дахам. 13 кастрычніка 1895 г. на купале царквы паставілі крыж. Унутраныя работы ішлі ўсю зіму да вясны 1896 г. У першай палове 1896 г. маскоўскі мастак Д.Струкаў зрабіў іканастас з выявамі святых князя Уладзімера, абразамі княгіні Вольгі, князёў Барыса і Глеба, святога пакутніка Афанасія Берасцейскага, святых Кірыла і Мяфодзія, віленскіх пакутнікаў Антонія, Іаана і

⁴ Богородский Н. Церковь во имя святого равноапостольного великого князя Владимира в городе Гродна на Занеманском форштате. Очерк истории её возникновения. Гродно, 1897. С. 4.

⁵ Нацыянальны Гістарычны Архіў Беларусі (НГАБ) у Гародні. Ф. 2, воп. 37, адз. 1219, арк. 3 адв.

⁶ Богородский Н. Церковь... С. 7-9; НГАБ у Гародні. Ф. 8, воп. 2, адз. 1032, арк. 1.

⁷ НГАБ у Гародні. Ф. 2, воп. 37, адз. 1219, арк. 1 адв., 3 адв., 5 адв.

⁸ Закладка церкви-школы в Гродне // Литовские Епархиальные Ведомости. 1895. № 24. С. 236.

Яўстафія. Каля царскай брамы быў змешчаны абраз Маці Боскай Іверскай⁹. 29 снежня 1896 г. царква была асвечана ў імя добравернага князя Ўладзіміра¹⁰.

Царква была разлічана на 300-400 чалавек. Акрамя таго яе функцыянальны характар пашыраўся праз размяшчэнне тут школы. Частка будынка царквы мела быць прыстасавана да класаў. Побач меркавалася пабудаваць жылое памяшканне для настаўнікаў, дзе прапанавалася пачаць часовае навучанне дзяцей¹¹.

У сярэдзіне 60-х гадоў 20 ст. Уладзімірскую царкву планавалася ліквідаваць. Выканкам Гарадзенскага гарсавета на падставе рашэння ад 09.12.1964 г. за № 649 звярнуўся з просьбай у выканкам аблсавета аб закрыцці царквы. Пад рашэннем былі пастаўлены подпісы старшыні гарвыканкама У.Ушацкага і сакратара Е.Архіпавай¹². Прапанавалася прыстасаваць будынак царквы пад клуб. Падобныя намеры тлумачыліся пашырэннем тэрыторыі шклозавода, рэканструкцыяй цэхаў, вузасцю праезжай часткі каля царквы і г.д. Пытанне пра закрыццё царквы першымі паставілі адміністрацыя шклозавода і дзяржаўтаінспекцыя. Хадайніцтва гарадскіх уладаў падтрымаў упаўнаважаны Савета па справах Рускай праваслаўнай царквы СМ СССР па Гарадзенскай вобласці Г.Чаркас, які прапанаваў зняць царкву з уліку гэтага Савета. Справа на тым не скончылася. Гарадзенскі гарвыканкам згодна са сваім рашэннем ад 04.08.1965 г. за № 297 (подпісы нам. старшыні гарвыканкама Л.Сташкевіча і сакратара Е.Архіпавай) прасіў Гарадзенскі аблвыканкам “зняць з уліку дзеючую Уладзімірскую царкву на вуліцы Калгаснай з далейшым зносам гэтага будынку”¹³. На шчасце, намеры не былі здзейсненыя і царква захавалася.

Спіс святароў гарадзенскай Уладзімірскай царквы ў 40-60-я гады 20 ст.

·Пятроўскі Анатоль Мяфодзіявіч. Зарэгістраваны 20.11.1945 г. Нарадзіўся ў 1911 г. Закончыў Ваўкавыскую гімназію і Багаслоўскае аддзяленне Варшаўскага універсітэту. У сане з 28.05.1934 г. 17.05.1956 г. пераведзены ў Гарадзенскі сабор. (ДАГВ. Ф. 478, воп. 1, адз. 2, арк. 2)

·Жытко Мікалай Міхайлавіч. Зарэгістраваны 06.11.1951 г. Дыякан. Нарадзіўся ў 1916 г. Скончыў 4 класы Віленскай духоўнай семінарыі. Пасвечаны ў сан у 1951 (1957 ?) г. (ДАГВ. Ф. 478, воп. 1, адз. 2, арк. 9)

⁹ Богородский Н. Церковь... С. 21-24; Литовские Епархиальные Ведомости. 1896. № 22.

¹⁰ Орловский Е. Гродненская старина. Гродна, 1910. Ч. 1. С. 323-324; Литовские Епархиальные Ведомости. 1897. 5 января. С. 4-6.

¹¹ Богородский Н. Церковь... С. 9; Литовские Епархиальные Ведомости. 1897. 5 января. С. 5-6.

¹² Дзяржаўны Архіў Гарадзенскай вобласці (далей ДАГВ) Ф. 484, воп. 1, адз. 330, арк. 201.

¹³ ДАГВ Ф. 478, воп. 1, адз. 112, арк. 18-20; Ф. 484, воп. 1, адз. 341, арк. 69.

·Жамойда Міхаіл Кляменцьявіч. Зарэгістраваны 27.11.1948 г. Нарадзіўся ў 1916 г. Адукацыя – 4 класы гімназіі. У сане з 21.12.1947 г. 14.06.1949 г. выбыў у Нова-Дворскую царкву Поразаўскага раёна. (ДАГВ. Ф. 478, воп. 1, ад.з. 35, арк. 24)

·Каляда Іосіф Іванавіч. Зарэгістраваны 24.04.1950 г. Нарадзіўся ў 1905 г. Закончыў Дзямідаўскую гімназію г. Петраграда. У сане з 1926 г. 20.08.1950 г. выбыў у Берасцейскую вобласць. (ДАГВ. Ф. 478, воп. 1, ад.з. 35, арк. 27)

У 1965 г. настаяцелем Уладзімірскай царквы быў Г.Маісееў. (ДАГВ. Ф. 478, воп. 1, ад.з. 114, арк. 152).